

بلوچی نوکیں نظم ء نوبتی اژاند

اکبر عمشاد

Abstract:

Whether the age of modern Balochi poetry is not so old, but it has made a prominent place like the other literatures of Pakistani languages since sixty five years. Balochi lyrical poetry flourished from the early years of 50s and within thirty years, it came up to the peak of success. From the beginning till now, different sort of experiences have been performed in the field of Baloch lyrical poetry by the eminent poets and enriched the desiccated field of the Balochi lyrical poetry .

This paper focuses the ups and downs of the lyrical poetry of sixty five years, that how the poets carried out their experiences over this field.

زانکاراں گوشنگ کہ ”ادب زندء آدینک انت“ گندگ ء اے سکیں کسانیں گپے بلے پہ زانو کاں اے سکیں بلا ہیں ماناء
بزانت ء پشتدرے داریت۔ پرچاکہ ہر راج ء ادب ء لبرزانک ء وانگ ء گوں ہماراں ء سرجمیں زندء چا گرد، تب ء نفسیات ہر وڑا
گندگ ء مارگ بیت۔ چشکہ ادیب ء شاعر و ت گوں چا گرد ء ہمگر نچ انت۔ چا گرد ء تہا ہر پیہیں چست ء ایرے کہ بہ بیت شاعر ء
ادیب چہ آئی اثر زوریت ء ہمے فکری مارگ ء مارشت شاعر ء شعرانی رنگ ء درانگا زبنت۔ بلوچ راج ء شاعر ہم چواید گہ راجانی وڑ
اچہ وتی چا گرد ء نہ سستگ آئی ہر پیہیں مارگ ء مارشت یک نہ یک وڑے ء گوں وتی زندء چا گرد ء ہمگر نچ بوتگ انت پمیشکا اے
مٹگی گپے کہ ”بلوچی شاعری چہ بندات ء نوبتی سنج ء سماء ء اھند بوتگ ء ہنچیں وھدے ء ہم آچہ وتی چپ ء چا گرد ء بے ہیال
نبتگ۔ چہ کہنیں شاعری ء بگرداں نوکیں شاعری ء بلوچ شاعران وتی شاعری ء تہا زمی جوانیاں (فنی محاسن) گوں چکی چکی ء وھدے
ارواح (روح عصر) ء راھند دنیگ ء سوب مندیں جھد کنگ“۔ (1)

نوکیں بلوچی شاعری وتی چا گرد ء جاورانی بروردانت، نوکیں شاعرانی ساساچ ملکی ء راجی زندء آدینک انت۔ ایٹی ء تہا
راج ء امیت ء واھگ بر فشوک گندگ ء آھگ ء انت، نوکیں شاعر وتی لبرزانکی ء ازمی زمہ واریاں چہ زانکاراں انت۔ بلوچی شاعری

راجی، ملکی، میاں استثمائی جیڑھ، سر حالانی جار چین انت۔ اے شاعری تیوگیں زندہ قدرانی پاسدار انت موضوعی، معروضی ہر دور نگاں وتی گراں قیمتی، در آران انت بلوچی لبرزانک، گوں نوکیں شاعری، سیادی محکم انت۔ آپاکستانی، میاں استثمائی لبرزانک، ہمراھی، گام جنان، مدیم، روان انت۔

نوکیں بلوچی شاعری آجوتی، راج و اجھی، ایبھنی، دیمروی، انسان دوستی، راجانی نیام، کیوئی، مھر، جار چین انت۔ نوکیں بلوچی شاعری یک روژنائیں آئندگے، ہاتراالس، جھداں گوں ہمگام انت۔ (2)

پمیشکا زندہ ہر وڑیں جنجال، نوبتی اژاند بلوچی نوکیں شاعری، تہاہر رنگ، گندگ، مارگ بنت چشکہ جنگ، جیڑھ، اژاند بہ بنت یا قدرتی آفت، ویل، واقعہ، زمین چنڈ بہ بیت یا ہار، ایروپ، بے ہوری، ڈکال بہ بیت یا طوفان و گرد و گروک، وت ماں وتی جیڑھ، اژاند بہ بنت یا گوں زوراکیں حاکماں جنگ جیڑھ، گپ، ملکی جاووال بہ بنت کہ در ملکی، میاں استثمائی چست، ایر، ایران، عراق، جنگ بہ بیت یا فلسطین، اسرائیل، جیڑھ، عراق، افغانستان، امریکی اُرش بہ بنت یا بو سنیاہر زگوئینا، اژاند، جیڑھ۔ بلوچی نوکیں لپہ کاری چہ اے پیہیں لیکہ، ہیال یا نوبتی اژاند، جنجالانی سر حال، پڑ، چکار انت۔ اے رداکلا نہیں، نامداریں لپہ کاراں بگرداں نوک ردوم، نوک شنزگیں ورناباں درستاں وڑے نہ وڑے، نوبتی اژاندان، وتی لپہ کاری، بنی فکر، تہاہور کرنگ، بلوچی نوکیں لپہ کاری، در چک، اسبز، میز، ران کرنگ۔ ”پاکستان، جوڑ بوگ، پد نظم، پڑ، بازیں شاعرانی نام، توار پرشت انت اے درستاں وتی چاگرد، زندہ، جیڑھ، اژانداناں گیشان، چہ گیش وتی لپہانی تہا جاگہ، داتگ انت سیاسی، سماجی چست، ایرانی سبب، میر گل خان نصیر ہما اولی مردم انت کہ آئی وتی لپہانی تہا جنگ، انقلاب، گپ جت“۔ (3)

اے رداچہ گل خان نصیر، لپہانی دپتر ”گلبانگ“، ”گرد“، ”آزات جمال دینی“، ”مستیں توار“، ”رژن“، میر احمد دہانی، ”گاریں کاروان“، ”ہزار گنجی“، عابد آسکانی، ”چشیں شوم، شازندہ“، جی آرملاء ”بژن“، بشیر بیدار، گور بام، ہرام، کریاب، اکبر بارکزی، ”روچاکنے کشت کنت“، گل خان، ہون، گوانک، گلگال، پرنگ، ”ہپت ہیگل“، ”جنگانی زراب“، آدم حقانی، ”درون“، مولوی عبدالحق حقانی، ”زندہ حق“، ”ابا بگر کلمتی“، ”میں مترس“، استاد عبدالمجید گوادری، ”گلگلیں باندات“، سوسین گیوار، ترانج، ”نپتیں سگار“، شوہاز، ”جالبار“، جھار، حمل بالا، چوڑیں ہکل، مزن پکریں ظہور شاہ، ”سچکانیں سسا“، ”گنجیں گوادرشت“، ”وڑیں نظم، صدیق آزات، نظم، ”توہر کسی ماتیں وطن“، ”شاعر و ارواح“، ”عنقاء“، ”روکیں پل“، ستار سنی، ”بولان ہون لوٹیت“، ”گوردیم“، ”ہوناپ“، عطا شاد، نظم ”ساہ کنڈن“، اشرف سر بازی، ”روبر کسٹن، برزیں چنال“، اللہ بکش بزدار، ”ہشکلیں رکھ سوز بنت“، ”میجر مجید، پرارز شتین راجی لپہ، ”پروفیسر صباد شتتاری، ”بچار زندہ بے وس

انت ”؟“ ماتیں گلزمین ۽ گوانک، مبارک قاضی ۽ نظم ”منی عہد ۽ غم ۽ کسہ، پیر مرد ۽ سکین، اشتہرے پریات کنت،“ سنگلیں شہر انت منی، ۽ پیہیں نظم ۽ لچہ ”شاگ ماں سبزیں ساوڑ، ۽ پیہیں لچھی دپتراں بچار ۽ بگندے درہاراجی زندہ بازیں تک ۽ پھناتانی جیڑہ ۽ اژاندان گوں جوانی ۽ دیما کارانت۔ ایٹاں ابید غنی پرواز ۽ ”کورانی شہر ۽ چم چمے“ میاں استمانی رنگ ۽ تسلیمہ نسرین ۽ سلمان رشدی ۽ یاد کر تگیں سیاسی ۽ مزہبی جیڑہان ۽ نوبتی اژاندانی ردایر کنگ بو تگ۔ ہمے پیہم ڈاکٹر فضل خالق ۽ ”دل گدان ۽ کو کر“ نائیں لچھانی دپتر چہ بازیں نوبتی اژاند ۽ جیڑہانی سر حالان پر ۽ چکارانت۔ حاجی عنایت اللہ قومی ۽ جلیک ”۽ تہا بازیں سر حالان ابید“ راجی نصیحت ۽ یازدہ ستمبر 2001 ۽ ابراہیم عابد ۽ ”شتم“ ۽ تہالاپ ۽ ہاترا، پگار، بیروت ۽ دگہ نوبتی اژاندان گوں جوانی ۽ پیشدارانت۔ نوکیں ورنہانی تہاکہ گیشتر نظم ۽ غزل ۽ ہواری ۽ لچہ کاری کن انت رزاق نادر ۽ ”واب سبز انت پدا“ منظور بسک ۽ ”دھشکیں کانیک“ صدیق صلاح ”۽ کشت زعفران“ ڈاکٹر علی دوست ۽ اینٹکیں راہسر، قاسم فراز ۽ ”منی چندے دستونک ۽ لچہ“ اسحاق خاموش ۽ ”شبین“ تاج محمد طائر ۽ روزرد“ ۽ وڑیں بازیں لچھی دپترانی تہا نوبتی اژاندانی سر حال ہم جاہے جاہے جوانیں رنگ ۽ دیما کاینت۔

نوکیں دور ۽ کنیں رنگ ۽ شاعرانی تہا مولانا عبدالحق حقانی، ملا ابابکر کلمتی، لعل بخش پانوانی، کریم داد کزوری، قادر بخش آسالاں، ملا محمد نور پند، ملک محمد کلمتی، عبداللہ روا بند پیشینی، یوسف گجی، ملا عبدالحجید، گوہرام لاشاری، پری آسکانی ۽ دگہ بازیں شاعران وتی عہد ۽ جیڑہ ۽ جبال ۽ نوبتی اژاند ۽ زندہ بازیں جاوراں وتی لچھانی تہا آرتگ انت۔ چشکہ داد شاہ ۽ تاریخی سیاسی واقعہ گیشتر کنیں رنگ ۽ ہمے دور ۽ شاعران گوں جوانیں رنگ ۽ دیم ۽ آرتگ انت۔ چشکہ میر احمد دہانی، گوہرام آسکانی، ملا ابابکر کلمتی، مولوی عبداللہ روا بند، دگہ بازیں ڈکال ۽ طوفان یاہار ۽ ایروپ، و باؤ بیماری، زمین چنڈ ۽ دگہ ہنچیں سر حال انت کہ نوبتی اژاند ۽ زندہ جبالان گوں جوانی ۽ پیشدارانت اے دور ۽ گیشتر شاعران اے سر حال ۽ شعر پر بستگ۔ مولانا عبدالحق حقانی ۽ لچھانی دپتر ”زندہ حق“ چہ اے وڑیں سر حالان پر انت کہ آتی عہد ۽ بازیں اژاند ۽ جیڑہاں گوں وڑوڑیں سر حالان دیما کاینت۔ چشکہ ایران ۽ عراق ۽ جنگ مولانا ۽ سیاسی حساب ۽ نوبتی اژاندانی رداجوانیں در شانے، ہمے پیہم بوسنیاء جنگ، ملکی جاورانی حساب ۽ زامران ۽ مالیت ۽ جیڑہ، بارہ سولی ۽ طوفان ۽ پیچگور ۽ و باؤ زکر نوبتی اژاندانی ردانوکیں لچہ کاری ۽ تہا کنیں رند ۽ پدانی سرا جوانیں در شان انت۔

ایران ۽ عراق ۽ جیڑہ ۽ بابت ۽ گو شیت۔

امن و بے ڈاہی فوجی ماں رہنت بے خبر

قتل عام ۽ کت پیر وور ناوکور وکر

کشتے حیوان و جن و انسان و گوک و خر
شہرے بمباری کر گنت بوتنت چیرے سر

(مولانا عبدالحق حقانی)

چشمہ واجہ اے جنگ و پشدردہ امریکہ و مسد و مراد و سرپدات کہ آئے دگ و اسلامی مکاں و ماں و دست و پجنگ
بکنت و تیل و معدن و دولت و وتی دست و بکنت کہ رندا و وتی مسد و کامیاب ہم بوت کہ مولانا حقانی ہمے جیڑہ و پشدر و چشم بیان
کنت۔

صدام پیش دست بوت و کتے نادانی اول
چوں کہ وت ہست ات گوں ایشاں کرو ہم بغل
پادے کت فون زرتگے بیڑاھی اول
وشے کت امریکا چدا کرتے اے عمل

(مولانا عبدالحق حقانی)

میاں استمانی جیڑھاں ابید ملکی و در ملکی جیڑہ و اژاندانی سرا و اجہ و جم ہم سسک انت پمیشکا آزمانگ و اعتبار و راجی قدر و کیلواں گوں
مرچیکیں دور و دیم پہ دیم کنت تہ آبرن و ارت و مروچی و زیکیں حیاء گیرت، مستری و کستری، عزت و شرب و مردم گری و دوستی
و مہر و فرق و دیما کاریت و پد کنت۔ آئی هیال و پیش و نسبت و مرچیکیں دور و مردمانی تہا لچی و لپنگی، شیتانی، و شتلی، در و گ و بے
ایمانی، چرٹی و چرکی گیش بوتگ ہر کس و ناکس اے نار ہبندیانی تہا ہور بوتگ آئے در ستیں نار ہبندیاں بلوچ و است و زنڈیں
عیب و بے حیائی سر پد بیت پمیشکا آئے پیمیں نار ہبندیانی و لگوج و نگوج کنگ و ہا ترانہ ایوک و جہد و سکین و دنت بلکیں اے پیمیں
نار ہبندیاں ایر جنت و گو شیت۔

عیب و آہوگ و میارے پشت نہ کپتنگ پر نشان
یا خداوت رحم بکن تو پر بلوچی مہوشاں
نیست پت و را گوں و تی چک و کماشی قدر تے
نئے جن و مرد و میان و راز و دوستی الفتے
نئے کہ براسی نئے گہاری پشت نہ کپتنگ شفقتے

نئے کہ گوں ہمساہگاں ہمراہ و دوستی منتے

(عبدالحق حقانی)

ہمے پیما ابا بگر کلمتی نوبتی اژاندانی رد ا قحط و ڈکال، جنگ و جیرہہ ڈر منی ءبیر گیری ءچہ بلوچی رہبند اں گسر کپگ ءجیرٹھانی
پڈر کنگ ءابید دور ءحاکم ءمستزانی بے راہبندی ءانصافیاں پڈر کنت ءاخلاقی نارہبندیاں پیشداریت ءگوشیت۔

بال کنگ انصاف ءعدل ءگوں کس ءعرض ءمبر

حق ءراستین ءمزیر گوں دہشت ءدروگ ءکمر

بے ادب بیسار ءبازانت ناتپا کی ہدء در

دمب ءدریشاپ انت شپ ءروچ گوں پت ءلخت جگر۔

یاہمے گپ ءپدریں رنگے ءچش بیان کنت ءگشیت۔

لج ءحیاء کر کنگ

ناسرپداں ملک شر کنگ

از لج ءجواش دور کنگ

حق باطل ءانگر کنگ

انصاف ءدروازگ کج انت

راستی چہ ملک ءلگون انت

”حق ءباطل“ (ملا ابا بگر کلمتی)

ڈکال، طوفان ءہار ءایرو پانی سرا کہنیں رنگ ءبازیں شاعر اں شعر پر بستگ انت بے میرانی بند ءسبب ءکیچ ءہار یک
ہنچیں تاریخی ویل ءواقعہ یے آت کہ کس ایشی ءچ وڑا بے ہیال کرت نہ کنت۔ اے وتی عہد ءنوبتی اژاندانی رد اتاریخی ارزشتے
داریت پمیشکا اے دور ءہمک شاعر ءلچہ کار ءوتی لچمانی سر حال جوڑ کر تگ ءاے راجی ویل ءسرا وتی دلانی کہت ءارمان در شان
کر تگ انت اے رد شاعرے وتی پدردیں دل ءدرد ءارماناں چش درانگاز کنت ءگشیت۔

دے آس ءگوں بالانت دے آپ انت بلوچستان

شہدیں مرگ ءبستار انت کہ قبرستان دو قبرستان

نہ گندیت تیوگیں وابے چہ دشت ء مہلبیس پکاں
 نہ کل ء کا پرے منتہ نہ شاگیں گوانزگی زھگے
 نہ در چکے فاتحہ وانیت نہ پرس ء شتلتے داریت
 سرء بان ء داں آپ ء انت منی عہد ء ہمک انسان
 منی ساہ ء جنازہ دنت اے عہد ء کافرین طوفان

”توپان ء نام ء“ (خالق ارمان)

ہمے پیم یک دگہ شاعرے کیچ کور ء تباہ کاریانی سر اس رپچی کنت ء گو شیت،

اے کہریں دور ء نوبتاں

مر تگیں اے دلوتاں

بنی آدمانی میتاں

کہ شنگ ء شانگ ء کپتنگ انت

چیزے آپ ء برتنگ انت

(فضل حیات)

نوبتی اژاند ء جنجالانی رد اتوپان ء ہار ء تباہ کاریانی پشدر ء شکور ز اہد ء اے نظم بلوچ ء بد بھتی ء ورنائیں حاکمانی بے پرواہی ء وھد
 ء پلواریں میرانی کرد ء پاشک کنت ء بلوچانی دود ء رھبندانی پادمالی ء یک ہنچیں عکسے پیشداریت کہ اودا بلوچ زالبولانی موجری ء جنازہ
 در کنگ بوتنگ۔ ء آھانی پردگ پوشی ء ہنچیں بے پردگی بوتنگ کہ غیرت مندیں بلوچ پرے گپ ء الم توش وارت ء اے گپ ہر
 بلوچ برات ء دیما ترندیں شھماتے۔

جاگے بہر ء بانگ پبلک ء راشن انت

جاگے تمبو ء جاگے کمبل انت

چنگ برو تیں کماش نشتہ چاہ واری ء

نچ ورنایلیں گٹ انت وش گپی ء

میرال سو بے چتہ

وہدے ہر حاکم ءِ رستگ کر نانی بار
 پیریں مات ءِ بچار
 گیرت ءِ ٹکرانت منگ ءِ تئی اے گہار
 لین ءِ اوشا تک انت ز گریں روج ءِ سرا
 پیلکے آرتے ءِ چنچو تیلانک وارنت
 تہل ءِ تر پشیں ہبر
 ”ہار ءِ پدیانک“

(شکور زاہد)

چونائی ءِ بازیں بلوچ لپے کاراں زند ءِ ہمک تک ءِ پھناتانی سرا لپے کاری کرتگ ءِ زند ءِ جنجال ءِ نوبتی اڑاند گوں جوانی ءِ پدر کرتگ انت بلے میر احمد دہانی ءِ دو میں لچمانی دپتر ”گاریں گاروان ءِ ”ہزار گنجی“ ءِ عابد آسکانی ءِ ”چشیں شوم ءِ شانزہ“ بلوچ راج ءِ نوبتی اڑاند گوں جوانی ءِ گیش ءِ گیوار کن انت ءِ مہلوک ءِ دیما کار انت۔ کہ نوکیں بلوچی لپے کاری ءِ تہا اے واجہانی نام ءِ توار گوں جوانی ءِ دیما اھتگ۔ ایشانی تزن ءِ بچندی توازہ رنگیں زبان ءِ بیان ءِ گال ءِ گیتار پے پھموک ءِ ماروک ءِ دو دپی کارچ ءِ وڑا بڑوک انت۔ واجہ عابد وتی لچمانی دپتر ”چشیں شوم ءِ شانزہ“ ءِ بابت ءِ وت در ایشیت ءِ گوشت ”چشیں شوم ءِ شانزہ“ مے زند ءِ آدینک انت، چاگرد ءِ اڑ ءِ جنجالانی دپتر انت۔ کہ وتی بستار ءِ پدا ایشانی تو جیل ساز کنگ ءِ ہر یکے ءِ گیشوار داتگ۔۔۔ لپے گوشی ءِ اے رہبند بلوچی زبان و ادب ءِ تہا یک نوکیں تام ءِ نوکیں بچارے کہ پے سا کمی ءِ مھر (نے کہ پے گر ءِ مھر وازگ) وانوک ءِ دلگوش ہمے اڑانی نیمگ ءِ تر نینگ۔ (4)

نوبتی اڑاندانی تہا ہمروچی جنجالاں ابید گوں سنجیدگی ءِ گرانی ءِ سیاسی رنگ ءِ ہم واجہ عابد چہ وتی ڈیہہ ءِ ماتنی گلزمین ءِ اڑاند ءِ جنجالاں بے ہیال ءِ ناسر پد نہ انت بلکیں آایشی ءِ مستریں اڑاند سر پد بیت ہمیشکا ایک پے ءِ کردار ءِ وتی راج ءِ کسانیں زھگان ءِ پے نرمی سر پد کنان ءِ کشیت۔

منی ابا

منی بابا

منی بیلک

منی دوستیں جگر گوشنگ
 منی اوست ء ایتانی گلین باندا
 ز باد بوئیں زمین ء محبتی واہند
 دن ء مسکیں دیار ء دلجمیں پشپد
 بلوچ ڈیہہ ء مزار گلڑ
 کسان ء تو زان ء تو
 من ء جست کن
 ترا باب دیاں ہر چیز ء بابت ء
 کہ
 اے ایف سیکٹین ء مگ چچی انت
 اے ٹوپ چچی انت
 اے ٹینک چچی انت
 چچی انت اے راکٹ ء لائچر، چچی انت اے اسکرٹ میزائل
 چہ پیم ء بال کن انت آزمان ء پراہیاں
 چہ پیم کار انت تباہیاں
 کپ انت وھدے زمین ء اے
 روانت داں تھترین ء اے
 چتور چچین کن انت انسان ء نیات ء
 چتور برباد کن انت اے آدمی ذات ء

(وسیت) ”عابد آسکائی“

بلوچی شاعری چہ کنیں زمانگ ء داں ہنوں نیں وھد ء گیشتر مزاحمتی رنگ ء دیماہتگ ء بلوچستان ء تہی ء ڈنی جیڑہ ء اژاند سیاسی بہ بنت
 یا معاشی ء معاشرتی ہر رنگ ء بلوچ شاعر ء وتی مزاحمت پیشداہتگ۔ آچہ شانزدہمی ء ہرنوہمی کرن ء انگریز ء پرگیسزانی ارش بہ بنت

یاچہ 1947ء یرند بازیں وهداں ملکی ءدر ملکی حاکمانی زلم ء زور اکی ءنا انصافی هر وهدهء بلوچ شاعر ء ادیب ء وتی مزاحمت پیش دانشنگ ء وتی گپ ایر کرتگ۔ همے رنگ ء نوکیں بلوچی لپه کاری ء تها بلوچ راج ء بلوچستان ء سیاسی جیڑه نوبتی اڈاندانی هوری ء بلوچ لپه کاری ء مسترین بنگپ ء سر حال بوتگ انت۔ ء اے تیمیں نوبتی اڈاند بازیں وڑاد یماهتگ انت۔ چشکه 1955ء ملک ء ون یونٹ به بیت۔ یا بازیں وهداں فوجی ء نیم فوجی حاکم ء ڈکٹیٹرائی زلم ء زور اکی، بمب گوری ء فوجی ارش به بنت۔ گوادر ء جیڑه ء اڈاند به بیت، هر وهدهء بلوچ شاعر ء گون وتی ء واک ء گون وتی شاعری ء سنج ء سلاهاں بلوچ مزاحمتی شاعری ء رنگ ء دروشم ء بلوچ ء بلوچستان ء هر وڑیں نوبتی اڈاندانی گیشواری ء واب دیستگ ء اے سکین آهاں فکری گوناپ داتگ ء دیما برتگ۔ بزاں چه 1947ء بگرداں 1977ء ء ءید اچه 1980ء دهک ء بگرداں هنونین وهدهء فکری حساب ء مزاحمت، زلم ء زور اکی ء ترس ء بیم ء دلپروشی ء جاوراں بلوچ شاعر ء ادیب ء دانشور چه درستاں گیش اثر مند بوتگ انت ء نوکیں بلوچی شاعری همے ڈولیں نوبتی اڈاندانی دیما آرگ ء مسترین توجیل ء وسیله بوتگ ء هست انت۔

پمیشکا اے دور ء شاعران وتی پیشوکیں شاعرانی مزاحمتی رنگ ء فکری رند ء پداناں گپتگ ء وتی هیالانی درانگازی کرتگ ء اے وڑیں جاوراں ء نوبتی اڈاند گون جوانیں رنگ ء دیم آر تگ انت۔ چشکه گوادر ء جیڑه، ڈیره بگٹی ء سران فوجی ارش ء نواب بگٹی ء کوش ء بلوچ پسگانی آوار جنگ ء گار ء گسار کنگ اے دور ء نوبتی اڈاندانی جهت ء مزین ارزشتے دارانت پمیشکا شاعر اے جاورانی ردا وتی دریں هیالاں گون جوش ء باهندهء درانگاز کنت ء کشیت۔

پدا آسماں پوش اتگ جمبر اں

دنر ء دوت ء محال!

سیاه بزیں کوکراں !!

جنت دوچاپی گروک ء کپنت بیر ء پنت

کسراں، رهسراں

بگ ء گورم کننت واه ء پریات ء زار

شوانگ ء بزگل ء میش تراس کپتگ انت

واب جاه نر مزار ء زتگ تولگاں

گرک ء هپتار ء هونواریں بکشوشگاں

چا کر ء ماڑی ء
 حمل ء میتگ ء
 پر تگی زانی کاردار ما ز تنگ انت
 میریں بالاچ ء خونیک پدا تنگ انت

(نزیر دھکان)

شاعر وتی مھلوک ء ٹوھینگ ء پڈرھینگ ء پد پد لجمی نہ نندیت بلکیں ہمے بدیں جاورالانی دیدارگ ء ہاترا بلوچ مھلوک
 ءرا گوانک جنت ء کشیت۔

میر نصیر خان، بلوچ خان ء محراب ء ملک
 بیا کہ آوار جنگ دژمن ء لشکر ء
 جاہ ء جاگہ کنگ فتنہ یں ناشر ء
 بزگیں مید ء ماہیک گر ء گوادر ء
 چم ء پر دانتنگ دران ء پراہیں زر ء
 بیا او میریں بلوچ!
 نامداریں بلوچ! کار بند زھرگ ء
 مرچی دلمانگ انت تی وطن چہ ترا
 چے تو قربان کنے پہ وتی مادر ء

(نزیر دھکان)

ہمے اژاند ء جاورال ء قاضی چوش بیان کنت۔

ماں کوہاں سریتنگ انت ہونانی گواڈگ
 گلاب ورنائیں جونانی تپار انت
 ہمک گٹ ء گر ء کوہ ء گار ء
 تلام انت روچ پل ء زندگیں لاش (شہید)

لگتھال انت بے گناہیں دازء کونز

لگوریں دژ من ء بوٹانی چیرا

(مبارک قاضی)

وھدء زوراکیں حاکمانی ناروائیں توپ ء بم گواری ء زال ء زالبول، دلوت ء اشترھلاھوشی ء بے وسی ء مستریں مثال
جوڑبنت کہ شاعرھمے دردناکیں جاورال ء پداوتی دل ء آسردء ارماناں اے لچء تھادرانگا زکنان ء گوشت۔

اے خدا!

چیز کے روج انت مئے بازار ء عجب رنگیں سپاہی انگ انت

مات ء شیر مچ، پیر ء ورناکشتنگ انت

کشتنگ انت بے پردگ ء دور داتگ انت

ء دگے چندے میار جلیں مزار

دیم پے بے نامیں دیاراں برتگ انت

(کئے بزانت آزندگ انت کہ مرتگ انت)

آس دانتت اش درہیں بازار ء گھس

کڈک ء کرگین ء پیش بند ء گدان

لوگ ء بان

مال ء مڈی درست گوں وت برتگ انت باروٹیاں

تھنامن گوں پہنچ ء شش ہر ء جڑ ء پشت کپتگاں

(مبارک قاضی)

دگہ شاعرے وتی عہد ء اے دلسیابیں جاورالاں گندیت تہ چھیال جنت ء گوشت۔

پادا کہ ویران انت دیار

ہر نیمگ ء ہونانی ہار

ماں کوردپاں جون انت پتار

سہرانت پیر کوہ ءتلار
 کوہنگ ءمرگٹ ءحصار
 آس داگنت اچگیں کشار
 پرسیک بلوچ ءسر ڈگار
 ہر نیمگ ءمات ءگہار
 مرت انت لسانی میار
 اندیم قبر اں نر مزار
 بے گواہ پیشی سر مچار
 شاہی تہیں دلدل سوار
 میر کبیر ءسبزیں سگار

(میجر مجید)

”ستلگیں شہر انت منی“ قاضی ءاے نظم ءنوبتی اژاندانی ردا حاکمانی زلم ءزور اکیانی ہنچیں عکسے پیش کنت کہ ہر مہند ہیں
 انسان ءدل موتک کاریت ءوہد ءزور آوریں حاکمانی بدیں نیت ءبلوچ استمان ءبدیں جاو ءبزیں زندمان ءچا گرد ءچم وت گندیت
 ءہون ءارس شلیت۔

واہگانی ستلگیں شہر انت منی کہ من ادا اوشتاگ آں
 گوں وتی پشت کپتگیں مال ءمتاہاں
 اے ایتیکیں زندمان ءنیادی ء
 بیاند ارہ کن منی بربادی ء
 ستلگیں شہر ءپراں چمے بچار
 اے منی یاتانی کاشیں کڈک انت
 اے منی ارسانی شہدیں جو ءآپ انت کہ تجیت
 اے منی اوپار ءجنڈیں کا پر انت

اے منی امیت ءویرا نیں چراگ
اے منی اوستانی شاگیں گوانزگ انت
واھگانی سنگلیں شہر انت منی

(قاضی مبارک)

ہمے پیم گوادریء سیاسی جاو رال نوبتی اژاندانی رد ایک ہنچیں ملکی جاو رے پیشداریت کہ یک نیمگے ڈنی ءد ری بزاں میاں
استمانی ملکانی چم پرے تیاب ءزر ءسک انت ءآراوتی واپاری ءھاترا جوائیں راہ درے سر پد بنت ءدومی نیمگ ءملکی جاو رانی رد اہم
ایشی ءرامز نیں ارز شتے دیگ بوگ ءانت۔ پرے ھاترا آگوادریء برے نوکیں منصوبہ ءراھبند جوڑ کن انت ءبرے دیرومی ءنام ء
وڑوڑیں راہ ءدر شوہاز انت کہ اے رد اراج دوست، وتن دوستیں سیاسی لیڈر ءسروگاں بگرداں لس مھلوک چرے نگلیں جاو رے
دل تیر کہ انت۔ ہمے رد ابلوچ شاعر وتی ذمہ واریاں ماریت ءتوار پر جنت و گو شیت۔

بیاجائے !!

عہد ءتمردیں سر مچار
ترا تئی گلزمین توار انت
پادا بیست ءیکمی کرن ءحمل
پادا کہ تئی پیشد
بخشا ہگ ءانت
تئی نیل بو میں زر ء
پہ ڈالر ءنہاد ءبہانت گوادری
ایکڑ ایکڑ کرتگ اش
باتیل، مہدی بیاجائے

(عارف وفا)

ہمے گپ ءاستاد عبد الجید گوادری وتی ڈول ءجنت ءگو شیت۔

ڈیہہ مکہ ءڈیہہ یثرب انت

ڈیہہ وادی ء سینا ء طور

ڈیہہ در و رانت مات ء گوش انت

ڈیہہ ستک ء ایمان ء تک انت

ڈیہہ مات ء شیر انت زم زمیں

ڈیہہ عرش ء کرشی ء کلم

ڈیہہ هاوند ء چند ء ساہگ انت

بلے بیلاں بہاکت ڈیہہ وتی

سد گنجیں گوادریبر ء

(استاد عبدالمجید گوادری)

وہدیکہ ہمے گپ ءراسید ہاشمی مرچی ءچہ پنجاہ سال ساری ماتگ ء گوشنگ۔

بے سریں راج ء بے سریں سودا

جھندم چہ بادگیر ء کا پرشت

اتلگ باریک لچ بریں زرء

دوستی ء مہر ء دور آسرشت

شال پیسر سگار ء ہر جان ات

دیناں بے سیت ء گنجیں گوادرشت

(سید ہاشمی)

اے رداگاں شرچارگ بہ بیت تہ ہمے گندگ بیت کہ بلوچ شاعر ءنوبقی اژاندانی درستیں تک ء پھنات وتی لچمانی تہا جاگہ

داتگ انت آملکی ءدرملکی بہ بنت یا میاں استمانی ء سرجمیں بنی آدم ء اژاند ء جنجال وڑے نہ وڑے ء آہانی گیش ء گیواری تو جیل ء راہ

پیشداشنگ ءپہ کلین بنی آدم ءیک امن ء ایمنیں ءوشخالیں چاگردے ء لوٹ کرتگ۔ چشکہ آزات جمال دینی ء نامداریں لچہ ”ما امن

لوٹاں“ ہمے فکر ء شونداری ء کنت۔

تف تف بہ جنگ ء

بمب ۽ ٽپنگ ۽

خونخوار پشنگ ۽

امن ۽ ٻلنگ ۽

لعنت پھ جنگ ۽

استیں مانسان

ما امن لوٹاں

(آزات جمالدینی)

اے درستیں جاورانی سراچشانک دنگ ۽ گوں ھے گندگ بیت کہ ”نوکیں بلوچی شاعری وتی چاگرد ۽ جاورانی برورد
انت نوکیں شاعرانی ساساچ ملکی ۽ راجی زند ۽ آدینک انت۔“ (5)

نوبتی اژاندانی ردانوکیں دور ۽ شاعرانی بلاہیں لڑے دیماکیت بلے ادا لھتیں ڈگترین نام گرگ بنت۔ واجہ پروفسر
صبا دشتیاری، اللہ بخش بزدار، سلطان نعیم قیصرانی، سید ہاشمی، گل خان نصیر، مبارک قاضی، بشیر بیدار، ملک طوقی، عابد آسکانی،
ڈاکٹر فضل خالق، جی آر ملا، اکبر بارکزئی، ابراہیم عابد، عنایت اللہ قومی، انور صاحب خان، عطا شاد، میر احمد دہانی، مولوی عبدالحق
حقانی، ملا محمد نور پسند، فقیر شاد، غوث بہار، خالد کلبری، برکت علی سجاد، غلام حسین شوباز، حفیظ حسن آبادی، غنی پہوال، اسلم
ابرار، منیر مومن، اے آر داد، بشیر شہزاد، حمل بالاچ، رفیق نواب، کریم آزاد، محمد بخش بزنجو، راشدرھ چار ۽ دگہ بازیں۔

البتہ اگاں نوبتی اژاندانی ردانوکیں رنگ ۽ چارگ بہ بیت اے الم گندگ بیت کہ ”پروفیسر صبا دشتیاری ۽ شاعری ھچ یک
خاصیں سیاسی نظریہ ۽ گروپے ۽ پابند نہ انت بلکیں نوبتی اژاند (عصری مسائل) ۽ نوبتی سرپدی (عصری شعور) آئی شاعری ۽ مستریں
بنگپ ۽ سر حال انت کہ آے ردانوچستان ۽ مرچیکیں جاوراں، لس مھلوک ۽ خود فریبی یاچہ وت ۽ بیگانگی ۽ سرابرائی، بے سنجی ۽
نابودی، بلوچستان ۽ سیاسی ۽ سماجی قوتانی پدی روگ خوش فہمی، ونگلانی ۽ مانجائی، دول ۽ دوپوستی، ریاکاری ۽ پیشدارگ، شیطانی ۽
شتلی، لکلی ۽ سسکی ۽ وت سری ۽ پیہیں ناھودگیں کردار ۽ جاورالان ۽ وتی شاعری ۽ تہا جاگہ دانگ انت۔ کہ چریشی ۽ آئی شاعری نوبتی
اژاندانی جوانیں عکسے پیشداریت۔ کہ آئی تہا زند ۽ تہل ۽ پکلیں راستی ۽ نوبتی ناوشی ۽ تہلی مارگ بنت۔“ (6)

پہ مثال ۽ آئی ہائیکوانی دپتر ”گنگد امیں سرزمین“ سرجمی ۽ بلوچ ۽ سیاسی ۽ سماجی زند ۽ ہمک تک ۽ پھنات ۽ پد رکنت ۽
پیشداریت۔ ھے پیم آئی بازیں نظم زند ۽ اژاند ۽ جیڑہ ۽ بلوچ ۽ بلوچستان ۽ سیاسی ۽ سماجی جاورالان پیشداریت آئی اے پیہیں لچمانی تہا

نوکیں نوبت، گال بیگواہ نہ بنت، راج بے واجہ انت، بلوچاں ہوش کن ات، پرچا آجونہ بے، وتی وتیک انت، بگش اے چونیں ڈکال
انت، منی دیوال ء کتے پروشیت، گیش کن واہی ء، وطن جونوار ء ہر جان انت ء دگہ ہوار انت۔

اللہ بکش بزدار ہم وتی عہد ء نوبتی اژانداں راجی ڈکھ ء ویل، آئی بزگی ء بے وسی، لنگڑی ء گزگی ء بزگی ء لاچار یانی رنگ ء پڈر
کنت ء دیما کاریت۔ اے ردا ”ایوبی آمریت ء وھد ء ہپت د سمبر ء بن پد ء ایر کنگ ء رند، وھد ء گرانیں زمہ داریاں، پت ء ماتانی
گرانیں نادر اھیاں کوہ سلیمان ء مھلوک ء بزگی ء لاچار یان ء آہانی نازانتی ء بے عملی ء گیشتر آرا سکین داتگ“ (7)

مونجھ بنت یار ء مونجھ بنت ڈیھ ء پھ شے آل

ترونگی شاف انت پھالوی پیلوش انت مناں

(اللہ بکش بزدار)

ہمے پیم نوبتی اژاندانی ردا اسلام آباد ء ”لال مسجد“ ء سرارش ء وھد ء فوجی حاکمانی ناروا یانی پڈر کنگ ء رفیق نواب ء نظم ”لال مسجد ء
ارواہ ء پھ“ وانگ ء تپاسگ کرزیت۔ حمل بالاچ ء لچمانی دپتر ”زبریں ہکل“ کہ 2009 ء چاپ ء شنگ کنگ بوتگ ایٹی ء
سرجمیں لچہ نوبتی اژاندانی بُن پدانٹ ء ایٹی ء تہا بلوچ راج ء آئی ماتیں گلزمین بلوچستان ء سر اھک روچی تیں زلم ء زور اکیانی ردا یک
بلاہیں احتجاء، مزاحتے ء راجے ء جہ سرینگ ء ٹوھینگ ء بلاہیں زر مشبت ء سکینے۔ ہمے پیم ستار سنی ”سونامی“ نائیں نظم ء تہامیاں
استمانی فکر ء درانگازی ء کنت۔ یک نیمگے آراج ء سر ازلم ء زور اکیاں پڈر کنت دومی نیمگ ء صومال ء گزٹن آماچیں مردمانی گم، بصرہ ء
سر ازلم ء زور اکی ء بمب ء توپانی گوارگ ء ابید فلسطین ء جاوہر ء سرانہم دلپدردی درشان کنت ء مری بگٹی تمنانی سرانفوج ء ارش ء آھانی
لوگانی سوچک ء جاوہر وتی لچمانی تہادرانگاز کنت۔

انچیں کانارے توجت ء رپت ء

ماڑی ء بلڈنگال نہ بوت راہے

تئی گور ء کر ء پشت نہ کپت ساہے

ٹیلٹلیں دیم ء لالیں ارواہے۔۔۔

سبز سریں درچکاں پشت نہ کپت شاہے

زرت ء روپان کت، برت ء پروشان کت

تونہ دیت صومال گزٹن ء آماچ انت

تونہ دیت بصرہ زلم ء آماج انت
 تونہ دیت بگٹی ء مری آنی !!!
 لوگ پروشنگ بنت زند سوچک بیت

(ستار سنی)

نوبتی اژاندانی رداسیاسی، سماجی معاشی، نفسیاتی ء زند ء ایدگہ بازیں تک ء پھنات ہم پیشدارگ بنت کہ همروچی زند ء جنجال
 ہم گشنگ بنت کہ ہمیشاں گیشتر بنی آدم ء زند کریاب ء شنگ شانگ کرتگ اے ردالہنتیں نظممانی ٹکر پہ درور ء مثال پیش کنگ
 بنت۔

وحدے منی پکار بیت
 ہر نیمگ ء توار بیت
 بیابا منی واماں بدے
 کہ نھ سد ء چہ گیشتر انت
 وحدے کہ دو میگ ء بر انت
 رند ء من ء تو چے دے
 یکدم وتی جیڑاں دل ء
 آرتانی پیلک ہالی انت
 چکانی گد ہم درتگ انت
 نارشت ء ہم جنجالی انت
 چاہ ء شکر وتی جاگہ ء
 ٹوہیں گے پے سر ء
 ہیراناں کہ چوں بھر کناں
 ماہ ء جزئی شکرانہ ء

(ابراہیم عابد)

مکش من ءء منی پرپٹ ءمزدور مبر
 تی من براتاں منی گردن ءمجن پہ تبر
 مکش من ءء منی کودکاں مکن سیوگ
 منی جن تی گہارانت ءنچ تی برات نہ دگر

(عنایت اللہ قومی)

واجہ نوک انگلک دبی ءگوات انت
 ریڈو ءٹپانی جاک ءسلوات انت
 اے کش ءزال ءآکش ءمات انت
 مات بلاہ زیرء، گوہار ہیرات انت

☆☆☆

سیادء وارس نوں واجہ ءبازانت
 ہر کجارت واجہ ءراج انت
 واجہ مہمان انت باری پہ باری
 جاہے شام انت ءجاہے ناہاری
 بوپ ءکالی پہ واجہ تالان انت
 واجہ ءجاگہ ماں برز چہمان انت
 واجہ گوں شہر ءلنڈراں یار انت
 چہ وتی براتاں واجہ بیزار انت
 چوٹ مل آیت واجہ گمراہ انت
 سے ءچار سنگت گوں میر ءہمراہ انت
 هوٹلاں جاک ءداوت ءچاہ انت
 مور ءبادشاہی نوں ہسے ماہ انت

ماہے ءگڈ کہ پیوئے کٹ انت
 یار ءدوستان ءے یک گوراھٹ انت
 دے دلی دے دالی، دلی دالی
 رہتگ انت زر ءکیسگ انت حالی
 جنگ کنت وسوگ دتگ ءماہیں
 مچ کنت مھلوک ء مردماں دراہیں
 مرد بے کار انت چارمی ماہ انت
 سب داں بیگاہ سرماں سر جاہ انت
 زوروتی پچاں آتی راہ انت
 جن پہ تو ماہیں نی مات ء جاگاہ انت

(میر احمد دہانی)

پادکنگ مات ءسوالی سوگاتیں
 گوشت ءے کہ پاداوسوالجاں بے ماتیں
 پت تئی بیمار انت پڑی کپتنگ
 آرت ہم دوشی مابدل زر تگ
 گریوگ انت پاتی پوڑے نیست انت
 مات مبات زاناں کہ سرے نیست انت
 چہ بجن پادار وچ سر اھر انت
 نی چدء آدیم وگڑاڑھر انت
 بندوتی گاڑی ء بروکار ء
 چپاگلی ءجوڑیا بازار ء
 کائے بیگاہ ءچوھیال دارگوں

وتی پتء درماناں گرء بیار گوں
 پوڈرے شیرمی بیار پہ پائیء
 زر ملء شست انت سی 30 سی 30ء
 پہ ہرء کاھے کدی میے گر
 پہ کریم جان یک کر میے گر
 سوالی پاتنگ ساوات ساواتء
 دل تسلا یے داتنگے ماتء
 دست ے پہ راستی کیسگء برتگ
 یک ڈبل پتی یے دپء ے شپتنگ
 دیم ے نی داتنگ پہ ہرء کڈء
 دیر نہ گوستگ ءیک دے گڈء
 سوالی ے پردردیں توارر ستگ
 گوشت ے بیات کہ نور جھان * مرتگ۔

(عابد آسکانی)

چشیں شوم ء شانزہ چشیں چار کتابی
 وتی جندء شہدیں زبان ے شمشنگ
 کہ کو بیچ ء کدو گوش ایت گو سک ء ”گلابی“
 چشیں شوم ء شانزہ چشیں چار کتابی!
 پہ چرس ء چلک جنت پہ بنگ ء دلے دنت
 دل ے سیاہ جلوک انت ء چم ے گلابی
 چشیں شوم ء شانزہ چشیں چار کتابی
 گوش ایت روچگاں من بلے دروگ بندیت

نے کنت انت نمازے نے جنت انت ترابی
 چشیں شوم ء شانزہ چشیں چار کتابی
 ”چار کتابی“ (عابد آسکانی)

بوتال مس بھرتی مشکت ء فوج ء
 مات منی وش ات پت گل ء بال ات
 برات منی مچ ڈول پیم نہ بوت پشتک ء
 دوستی نیں گہار چہ کندگ ء ہارات
 ٹلو ء جاہ ء نام دل جان بوت
 بیست سال کبلیس مشکت ء گوازینت
 وھدے من اتکاں بیست لکھ گون انت
 اتک ء من کش ات گونڈیں دکانے
 ہروڑیں ”ترند آپ“ ایرکت دکان ء
 دست ء لیویز ء اتکاں یک روچے
 کسٹم ء روچے ہم من ء چانپ ات
 گپت پولیس ء ہم بہروتی چہ من
 زر سراتک کے زرت بے پوت
 بس منی چچی بوت پے راہاں
 نان نہ بوت لوگ ء وردن ء واستا
 بس بہا کرتوں من اے نیمون ء
 واجے ٹاھینت بوتال من دھقان
 ء پدا اتنگ روچے یک انچیں
 نام پدا ٹلو مردمان کرتگ

”ریٹائرڈ مشکتی یے سرگذشت“

(ڈاکٹر فضل خالق)

آسر

اے رنگ ء بلوچی نوکیں لچہ نہ ایوک ء وتی راج، ڈیہ ء وتی ملکی ء درملکی جاور ء اژانداں پیشداریت بلکیں همرو چینیں زندء
همک تک ء پهنات ء هند ء دگلی نوبتی اژانداں هور میاں استمانی جیڑه ء اژاندانی سراهم وتی فکر ء مارشتاں درانگا زکنت ء بلوچی ادب ء لچہ
ء گوں میاں استمانی ادب ء همگام ء همکو پگ کنت۔
☆: نور جہاں سواالی ء هر ء نام انت۔

سرشون

- 1- واحد بزدار ”بلوچی لپہءِ رست و ردوم“، ماہتاک بلوچی کوئٹہ، سال 18، تاک 212، اپریل 2004، تاکدیم 9
- 2- پروفیسر عبداللہ جان جمالدینی ”بلوچی شاعری و پدراہیں میل“ (تاکبند سنج)، سیدہاشمی اکیڈمی کراچی، 1985، تاکدیم 190
- 3- واحد بخش بزدار، جدید بلوچی شاعری کا آغاز و ارتقاء، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ، 2005، تاکدیم 115/114
- 4- عابد آسکانی ”(پیشگال)“، چشیں شومء شازدہ ”بلوچستان“، بھارگاہ چاپ و شنگ حب، جنوری 2000ء، تاکدیم 8/7
- 5- پروفیسر عبداللہ جان جمالدینی، ”بلوچی شاعری و پدراہیں میل“، تاکدیم 190
- 6- واحد بزدار، جدید بلوچی شاعری کا آغاز و ارتقاء، تاکدیم 99
- 7- سلطان نعیم قیصرانی (پیشگال) ”ہشکس رکھ سوزبنت“، اللہ بخش بزدار، دسمبر 1988، تاکدیم 8/6